

Népiesség Petőfi költészetében

Petőfi Sándor 1823-ban született Kiskőrösön, jómódú szülők gyermekeként. Szülei már fiatal korában nagy hangsúlyt fektettek a legjobb iskolák kiválasztására, így iskolázottsága messze felülmúlta a saját társadalmi rétegének iskolázottságát. Tanulmányait összesen 9 intézményben végezte, többek között Kecskeméten, Pesten és Aszódon, s az irodalomból nyújtott teljesítménye révén ez utóbbi helyen lehetőséget kapott, hogy ő mondja a búcsúbeszédet. Az itt elhangzott szöveg, a költő első fennmaradt verse (Búcsúzás 1838-ik évben). A Selmeci Liceumban tagja lett a Nemes Magyar Társaságnak, ekkor ismerkedett meg az új magyar költészettel (Csokonai, Vörösmarty költészete). 1838 táján családi problémák miatt jelentkezett a Nemzeti Színház mindenesének, majd egy évre rá, önként beállt katonának. (Tipikus idealista volt, két heti ételadagot szétosztott a katonák között, amiért Görgei lemondással fenyegette, de csak 1841-ben bocsátották el a költőt betegeskedése miatt.) A megélhetését élete végéig rosszul fizető munkáiból próbálta biztosítani, Országgyűlési Tudósításokat másolt, majd beállt vándorszínésznek.

A borozó című, 1842-es bordal ugyan költészetének első szakaszát meghatározó alkotása, de csak a pár hónappal később írt Hazámban című versét adta ki először Petőfi Sándor néven. A nacionalizmus jegyében, apja szerb származása miatt nevét Petrovicsról változtatta Petőfivé, népdalszerű dalait viszont ez után is gyakran Pönögei Kis Pál néven írta alá. Ez is egy eszköz volt számára annak érdekében, hogy elterjessze önmagáról a műveletlen tehetség imázst. A Pesti Divatlapnál folytatott munkássága során Vahot Imre, Vörösmarty Mihály sógora látta meg benne a tehetséget ahhoz, hogy a népköltő szerepét magára vehesse. „A nép fia” szerepbe akarta stilizálni a fiatal Petőfit, ezért sürgette egy népi hősről írt mű megírását és népies jellegű ábrázolásmódra próbálta rávenni. Így született meg A helység kalapácsa című komikus eposza, illetve korszaka egyik legnagyobb alkotása, a János Vitéz.

A népiesség a népi kultúra, főként a népköltészet alkotásainak, szemléletmódjának, stílusjegyeinek tudatos, gyakran irányzatszerűen vállalt alkalmazása a műköltészetben, amit a romantika korában programként hirdettek meg az irodalomban, s ezt népdal- és népmesegyűjtéssel egészítették ki (pl. Herder, Grimm testvérek). Ez, az újonnan létrejött irodalmi stílus a polgárosodással párhuzamosan erősödött meg. A Herder által elindított folklór-kultusz értelmében, az első népiesség mozgalmának tagjai közé Csokonait, Fazekast, Kölcseyt és Erdélyi Jánost soroljuk, de a népiesség fogalma náluk még mást jelentett, mint Petőfinél.

A költő korai verseinek nagy része népdal, népies dal, népies helyzetdal. Ezen népi költészetére nagy hatást gyakorolt Erdélyi János, aki megteremtette a népköltészet demokratikus eszmeiségét. „A népköltészet demokratikus eszmeiségét és esztétikai sajátosságait magába öltve az irodalom váljék nemzetivé, szóljon a nemzet valamennyi osztályához.” Petőfi a népiességet irodalmi szintre emelte, a korábban létező lírai műfajok mellett újakat teremtett. Helyzetdalokat (pl. A borozó), vígeposzt (pl. A helység kalapácsa), tájleíró lírát (pl. A puszta télen), látomásos költészetet (pl. Föltámadott a tenger), és elbeszélő költeményt (pl.: János Vitéz) is alkotott. A népköltő szerep betöltésére egy vállalt feladatként tekintett, s ez szorosan összekapcsolódott politikai programjával is: „Ha majd a nép uralkodni fog a költészetben, közel áll ahhoz, hogy a politikában is uralkodjék, s ez a század feladata.” – írta az Aranynak címzett levelében.

Ihletet gyakran a népdalokból merített, ez azonban újdonságnak számított, mivel a népdalokból nem a lexikát és frazeológiát vette át, hanem a világgépet, világszemléletet, szerkezetet, felépítést és ritmust (2-es, 3-as elosztású, hangsúlyos versek, páros rímek). A nép mindennapi nyelvére támaszkodott, így sokszor régies szóalakok, népies szavak jellemzik alkotásait, mivel a polgári és a köznép nyelvét, a műköltői stílus mellett, a népies- naiv stílus használatával egyeztette össze. Verseit egyszerű népi témák és jellegzetes karakterek jellemezték, stílusa egyszerű és mindenki számára érthető, tehát költészete tiltakozás a korabeli almanach-líra ellen. Legtöbb művének

közvetlensége, egyszerűsége és természetessége ellentétben áll a biedermeier-korszak kispolgári világgépével, néhányban azonban érezhető az almanach-líra hatása (pl: Füstbe ment terv, A négyökrös szekér). Az időmértékes verselés helyett előszeretettel alkalmazta a nemzetinek tartott ütemhangsúlyos ritmikát. Alkotásaiban legtöbbször erőteljes a képiség. Új tájélményt hozott létre, a romantika vadregényes hegyvidékeivel szemben őt az „ékes rónaság” azaz az Alföld síksága gyönyörködtette (pl. Az alföld). Az ember és a természet kapcsolata nagyon fontos szerepet kapott munkásságában, gyakoriak a virágmetaforák (pl. A természet vadvirága). Helyzetdalaiban beleilleszkedett egy-egy sajátos emberalakba, s hétköznapi cselekvéseket írt le (pl. Befordultam a konyhára..., A szerelem, a szerelem...).

Az 1844-ben írt János vitéz Petőfi népies korszakának összegzője, legnagyobb alkotása, melyben a falu népének életképei a mese motívumaival keverednek. Ebben az elbeszélő költeményben szakít az eddig megszokott vasárnapi romantikával (=faluromantika) és a paraszti világ idilljével. Társadalmi szempontból a nép felemelkedéséről, vágyairól és lehetőségeiről ír. A személyiség szempontjából a romantika alapkérdésével, a boldogság keresésével foglalkozik. Vajon az ember lehet-e boldog e világban vagy csak a szakrális térben képes erre? A költemény rímelése csak úgy, mint a népdalokban, páros rím, verselése pedig felező tizenkettes.

Ugyan ebben az évben Petőfi megalkotta A helység kalapácsa című komikus eposzát, eposzparódiáját, amit ő maga hőskölteménynek nevezett. Az eposz műfaj és annak idejétmúlt arisztokratikus világgépe ellen írta. Elhatárolódott a romantika érzelgőskötésétől, finomkodásától, fennkölt hangnemétől, szemben a vasárnapi paraszti mérsékelt idilljével. Egy kisszerű küzdelemhez egy fenséges tárgyhoz illő eposzi apparátust kapcsolt, ami humor forrásául szolgál a műben. A szövegben beszélő nevek és az eposzi jelzők használata állandó (pl. szemérmes Erzsók, Vitéz Csepü Palkó), a leírások, és körülírások, pedig a legapróbb részletekre is kitérnek, ami valójában fölösleges, bonyolulttá teszi a művet (pl. „Már az idén negyvenedikszert értem meg a krumplikapálást”). Jellemzőek emellett a hosszadalmas, aprólékos hasonlatok, illetve tréfás, meghökkenítő fordulatok és ellentétek.

Petőfi népiessége összességében tehát sokszor klisészerű (arany róna, délibáb), de természetesen ható, egyszerű, kevésbé mesterkéltné. Értéknek tekinti a népnyelvet, a népi elemeket (képek, ritmika, a népdalok természetes, sokszor többütemű dallamvilága). Szövegei a népi és populáris kultúra között helyezkednek el. Ezt mi sem bizonyítja jobban, minthogy számos szövege gyorsan sláger lett, kifutófiúk dudorászták, habár azt sem tudták ki szerezte azokat. Költészete ma is több országban a tananyag részét képezi.